

ULUBORLU MESLEKİ BİLİMLER DERGİSİ (UMBD)

Uluborlu Journal of Vocational Sciences

<http://dergipark.gov.tr/umbd>

MÜLTECİLER EKONOMİK BİR PROBLEM Mİ? TÜRKİYE'DE İŞSİZLİK VE MÜLTECİ İLİŞKİSİ (1988-2020)

Muhammet ATİLA^{1*}, Süha ÇELİKKAYA²

¹Yeni Yüzyıl Üniversitesi, Meslek Yükseokulu, Dış Ticaret Bölümü, İstanbul, Türkiye.

²Süleyman Demirel Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, İktisat Bölümü, Isparta, Türkiye.

*Sorumlu Yazar: suhacelikkaya@sdu.edu.tr

(Geliş/Received: 16.10.2023 Kabul/Accepted: 13.12.2023)

ÖZET: Türkiye coğrafyası bulunduğu konum itibariyle tarihsel olarak zorunlu nüfus hareketliliklerinden etkilenmiştir. Özellikle son kırk yılda bölgede yaşanan savaşlar nedeniyle oluşan göç dalgaları Türkiye'ye milyonlarca mültecinin gelmesine sebep olmuştur. Mültecilerin varlığı ise Türkiye ekonomisi açısından en çok merak edilen konulardan birisi olmuştur. 1988-2020 dönemini kapsayan yıllık verilerle yapılan çalışmada mülteci sayıları ve işsizlik oranı değişkenleri kullanılarak VAR modeli kurulmuş ve devamında ise nedensellik ve eşbütünlük analizi yapılmıştır. Granger nedensellik analizi sonuçlarına göre mülteci sayısı işsizlik oranlarının Granger nedenidir. Bu durumun uzun dönemli geçerliliğinin araştırıldığı Engle-Granger eşbütünlük testinde ise elde edilen sonucun uzun dönemde de geçerli olduğu görülmüştür.

Anahtar Kelimeler: Eşbütünlük, İşsizlik, Granger, Mülteci.

ARE REFUGEES AN ECONOMIC PROBLEM? THE RELATIONSHIP BETWEEN UNEMPLOYMENT AND REFUGEES IN TÜRKİYE (1988-2020)

ABSTRACT: Türkiye has historically been affected by forced population movements due to its geographical location. Especially in the last four decades, waves of migration due to wars in the region have caused millions of refugees to arrive in Türkiye. The presence of refugees has been one of the most curious issues for the Turkish economy. In the study conducted with annual data covering the period of 1988-2020, the VAR model was established by using the number of refugees and unemployment rate variables, and then causality and cointegration analysis were performed. According to the results of the Granger causality analysis, the number of refugees is the Granger cause of unemployment rates. In the Engle-Granger cointegration test, in which the long-term validity of this result was investigated, it was observed that this result obtained was also valid in the long-term.

Keywords: Cointegration, Unemployment, Granger, Refugee.

1. GİRİŞ

Gerek savaşlar gerekse ülkelerin ve coğrafyaların içinde buldukları kaotik yapının bir eseri olarak karşımıza çıkan mültecilik olgusu, toplumsal bir sorun olmanın ötesine geçmiş bulunmaktadır. Özellikle Ortadoğu’da yaşanan insani dramlar, yaşamsal faaliyetlerin dahi sürdürülemeyecek duruma gelmesine neden olmuştur. Fizyolojik ihtiyaçlarını karşılamakta güçlük çeken, hayatta kalma içgüdüsüne sahip bireyler ise bu şansı başka ülke ve bölgelerde aramaktadır. Bu arayış bazen bir sınır hattı boyunca ilerleyerek, bazense başka ülke vatandaşlığına başvuru yahut sığınma talebi şeklinde olabilmektedir. Bu durum beraberinde bir politika gerekliliğini getirmektedir.

Son yıllarda izlenen göç ve göçmen politikalarına bakıldığında toplumsal, kültürel, organik ve ekonomik yaşamın göçlerden etkilendiğini düşünen ülkelerin tutumu negatif olarak yansımaktadır. İnsani boyutuyla yanlış bir tutum olarak görülebilecek olan bu durumun, ekonomik ve sosyal boyutuyla ele alındığında ise yanlış ve tutarsız olduğunu söylemek mümkün değildir. Yapılan çalışmalar incelendiğinde göç olgusunun birçok sosyoekonomik faktör ile yakın temasta olduğu söylenebilir. Özellikle toplumun çizmiş olduğu ahlaki ve hukuki kuralların çiğnenmesi hususunda karşımıza çıkan suç kavramı, göç ile etkileşim halindedir [6]. Bu etkileşimin en büyük sebebi; göçe zorlanmış insanların yalnız ve korumasız bir şekilde, hiç bilmedikleri bir coğrafyada verdikleri hayatta kalma çabasıdır [5].

Göçmen konusunun bir diğer boyutu ise adaptasyon ve entegrasyondur. Farklı etnik kökene sahip olmak ülkenin kültürel varlığına adaptasyon konusunda yeterli zorluğu yaratırken, bu duruma farklı dil, din, eğitim süreçleri, yasal ve hukuki zorluklar gibi etmenler de ilave olmaktadır. Tüm bunlar bir araya geldiğinde ise göç ile bir bölgeye veya ülkeye giriş yapan bireylerin o toplumda yer bulabilmeleri ve sisteme dahil olmaları zaman ve kaynak isteyen bir sürece dönüşmektedir. Mülteci ve göçmenlerin eğitimi, sağlık işlemleri, barınma ve sosyal güvenliklerinin sağlanması gibi hususların yerine getirilmesi için atılan her türlü adıma rağmen her zaman etkili sonuca ulaşılamamaktadır. Hem göçmen ve mülteci bireylerin birden fazla hususta uyum sağlama zorunlulukları hem de ülkelerin uyguladığı politikaların yetersizliği ve katılığına ilave olarak, ülke ve bölge yerleşiklerinin göçmenlere bakışı da tartışmalıdır. Çalışkan (2019) tarafından yapılmış olan çalışmada uygulanan göçmenlere karşı tutum ölçeğinde, bölge yaşayanlarının Suriyeli sığınmacı ve mültecilerle kapı komşusu olmak dahi istemedikleri, yönetici olarak görmek istemedikleri ve arkadaşlık kurma fikrine sıcak bakmadıkları sonucuna ulaşılmıştır [22].

Çalışma kapsamında, göç ve mültecilik hususu ile birlikte hem ülkeleri hem de yerleşikleri tedirgin etmekte olan işsizlik kavramı ele alınacaktır. Mültecilerin yasal olmayan koşullarda, ucuz işgücü olanağı sağlıyor olmaları emek piyasası üzerinde bir tehdit olarak görülebilir. Toplumda yerleşik işgücünün yerini alarak işsizlik başta olmak üzere pek çok olumsuzluğu tetikleme potansiyeline sahip olan mülteciler diğer yandan büyümeyi destekleyici bir etki de oluşturabilir [4]. Çalışma kapsamında Türkiye’ye gelen mültecilerin emek piyasası üzerindeki etkisi tartışılacaktır. 1988-2020 yılları arasını kapsayan çalışmada kullanılacak olan veriler Dünya Bankası ve Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK) aracılığıyla elde edilmiş olup, nedensellik ve eş bütünleşme analizleri yardımı ile incelenmiştir.

2. KAVRAMSAL ÇERÇEVE

İnsan ihtiyaçlarının karşılanmasında kullanılan kıt kaynaklardan birisi olan emek faktörü, işgücü piyasaları vasıtasıyla ekonomik sistemlerin temelinde yer almaktadır [3]. Dolayısıyla işsizlik olgusu sadece ekonomilerin değil, bireylerin de yaşam merkezinde yer almaktadır. Bireylerden hareketle toplumları birçok olumsuz koşul ve duruma maruz bırakan işsizlik olgusundan kurtulmak adına atılan adımlardan birisi de göçtür [7].

Göç ile yer değiştiren bireyler ile mülteci olarak yer değiştiren bireylerin arasındaki farkın net olarak ortaya konabilmesi için öncelikle kavramları incelemek gerekmektedir. Kamuoyunda sıklıkla birlikte kullanılan göçmen ve mülteci kavramları temelinde birbirinden ayrı kavramlardır. Göç İdaresi Genel Müdürlüğü tarafından hazırlanan göç raporlarında yapılmış olan tanımlarda da altı çizilen bu farka göre göçmen kavramını; yabancıların yasal yollarla Türkiye'ye girmesi, kalması ve çıkması oluşturmaktadır. Diğer taraftan mülteci kavramı ise daha çok korku ve baskı ile vatanlarını terk etmek zorunda kalmış bireyleri ifade etmektedir. Burada bahsi geçen korkuyu; yeterli insani koşullara sahip olamama, farklı etnik ve siyasi kimliklere sahip olunmasından dolayı baskı görme ve dışlanma gibi sebepler oluşturmaktadır. [21].

Mültecilik kavramı ile çok uzun zamandır iç içe olan Türkiye; çok uluslu ve kültürel bir yapıya sahip olması, jeopolitik konumu sebebiyle de Avrupa'ya geçiş yolu olmasından dolayı, özellikle son zamanlarda, ön plana çıkmıştır. Ortadoğu'da yaşanan kaotik durumlar ve insani dramlar sebebiyle, daha iyi ve insani yaşam koşullarına sahip olmak isteyen bireyler tarafından tercih edilmiştir. Çatışma, şiddet, insan onuruna yakışmayan baskı ve zulümlerle yerinden edilmiş kişi sayısı rekor düzeylerde iken, günümüzde yaklaşık 3,6 Milyon Suriyeli mülteciye ise Türkiye tarafından ev sahipliği yapılmaktadır [18]. Dolayısıyla bu denli kitlesel bir insan hareketinin beraberinde birtakım sorunlar getirmesi de kaçınılmazdır. Mültecilerin barınması, fizyolojik ve temel ihtiyaçlarının giderilmesi, sağlık güvenceleri ve eğitimleri gibi bir takım zorunlu hizmetlerin giderilmesinde dahi bu sorunlarla karşılaşmaktadır. Bu olumsuzluklardan en önemlisi şüphesiz ki, bu bireylerin istihdam edilmesi neticesinde emek piyasası üzerinedir. Bu çalışma kapsamında mültecilerin istihdam edilmesinden ziyade mevcutta emek piyasasında yer alan bireyleri nasıl etkilediğinin üzerinde durulacaktır.

Göçmenleri Türkiye'ye çeken faktörlerin başında ekonomik sebepler gelmektedir. Komşu ülkeler ile kıyaslandığında, Türkiye çok daha yüksek refah vadeden bir ülkedir. Bununla birlikte Türkiye'de göçmenlere ilişkin yasalar, göçmen ve sığınmacılara yönelik cömert yardım ve sığınma politikaları, işverenlerin ucuz işgücü talebi, çekim hipotezi çerçevesinde İslam kültürünün yüzyıllardır yaşandığı bir ülke olması ile göçü kendisine çeken bir yapı bulunmaktadır [2]. Bu çekim hem yüksek kabiliyetli ve yetenekli, hem de kalifiyesiz emeğe yöneliktir. Yüksek nitelik ve beceriye sahip göçmen ve sığınmacıların Avrupa'ya geçişi hızla gerçekleşirken, geriye kalan ve kalifiyesiz olarak nitelendirilebileceğimiz emeğin ise piyasalara entegrasyonu zaman ve kaynak maliyetine sahiptir. Özellikle bu daha az beceri, yetenek ve eğitime sahip bireylerin daha ucuz bir işgücünü temsil etmeleri, ülke işverenlerinin ucuz işgücü talebiyle birleştiğinde kayıt dışı ekonomik aktiviteler ortaya çıkmaktadır [15].

Yabancı ülkelerden gelen insanlar dünyanın neredeyse tamamında ekonomik olarak kayıt dışı aktiviteler oluşturabilirler. Bu durumun özellikle Türkiye bakımından artmasının Suriye üzerinden gelen zorunlu göç dalgaları ile alakadar olması yadsınamaz. Suriyeli göçmen ve sığınmacılara çalışma izni hususu ise 2016 yılında gündeme gelmiş olup; süreli, süresiz, bağımsız, istisnai ve turkuaz kart olmak üzere 5 farklı türde izin verilmeye başlanmıştır. Bu izinlerin herhangi birine sahip olmayan bireyin hayatta kalması için başvuracağı yol kaçınılmaz olarak kayıt dışı alan olacaktır [2]. Bu kayıt dışı ekonomik faaliyetlerde Suriyeli mültecilerin payı büyüktür. Örneğin, mültecilerin kabul izni almaları hususunda Antalya ili hariç tutulmasına rağmen 30 bin kadar Suriyelinin seralarda çalışmakta olduğu tahmin edilmektedir [4]. Bu durum bize göstermektedir ki, alınan önlemlerin ve uygulama şartlarının yenilenmesi gerekmektedir.

Göçmen ve mültecilerin yerleştiği ev sahibi ülkelerin bir taraftan emek arzı artarken diğer taraftan tüketimi artacaktır. Bu kişiler tüketim talebinde bulunmaya devam ettikleri sürece doğrudan üretim üzerinde de bir baskı kurulacaktır. Dolayısıyla başka bir perspektiften incelendiğinde mülteci ve göç hareketleri aslında bir emek arz şoku olarak karşımıza

çıkılmaktadır. Mülteci ve göçmenlerin bu şoklarda doğrudan bir etkisi olmadığını kabul etsek dahi, piyasaların ücret eğilimlerini ve sunulmuş fırsatları etkileyecektir [8].

3. AMPİRİK BİR ÇALIŞMA

Göçün işsizlik üzerine etkisinin tartışıldığı çalışmalarda hem olumlu hem de olumsuz etkilere ulaşan sonuçlar dikkat çekmektedir. Göç olgusunun işsizlikle ilişkisi için yapılan en popüler çalışmalardan birisi olan Migration, Unemployment and Development: A Two-Sector Analysis isimli çalışmadır. Harris ve Todaro (1970) tarafından yapılan çalışma kırsal kent olmak üzere iki kısma ayrılmıştır. Kurulan modelde kentlerin refah ve yüksek ücrette yaşadıkları varsayımı altında, kırsal yaşayanlar için kente göç etmek cazip hale gelmektedir. Kentlere yapılan bu kırsal göç hareketi beraberinde emek arz fazlasını da götürecektir. Artan arzla birlikte ücretler düşecek, kayıt dışı istihdam oranları artacaktır. Burada döngüyü başlatan olgu kent ya da sanayi kesiminin ücretlerinin yasal olarak daha yüksek düzeyde belirlenmesidir [11].

Harris ve Todaro (1970) tarafından geliştirilen model Aktaş ve Şahin (2019) tarafından Türkiye için sınanmıştır. Var modeli ile tahmin edilen ve 1970-2014 dönemini kapsayan çalışmada kırsaldan kente göçler ile kentsel istihdam ve tarımsal katma değer toplam katma değer içindeki payı incelenmiş ve anlamlı bulgular ortaya koyulmuştur. Modelde kırsaldan kente göçün en önemli nedenlerinden birisi olarak kentsel istihdam artışları gösterilmektedir [1].

Fromentin (2013) tarafından Fransa üzerine işsizlik, göç, ücretler ve yurtiçi hasıla ile kurulan modelde eşbütünleşme ve vektör hata düzeltme modelleri ile analiz yapılmıştır. Elde edilen bulgular uzun dönemde göç nedeniyle toplam işsizliğin değişmediği yönündedir. Kısa dönem için yapılan analizde ise göçün istihdam üzerine olumsuz etki etmektedir [9].

OECD üzerine yapılmış olan bir çalışmada ise ekonominin göç girişlerine uyumu mal ve işgücü piyasaları ile incelenmiştir. 1984 -2013 yılları arasında ve 18 OECD ülkesini kapsayan çalışmanın sonuçlarında uzun vadede bir ilişki ortaya çıkmamıştır. Göçün bireylerin işsizliğe sürüklenmesine neden olacağı görüşü ise kısa dönemde ve geçici bir etki olarak belirtilmiştir. Kısa dönemde bu etkinin oluşmasında ise en önemli faktörler işsizlik maaşlarının yüksek oranlı değişimi gösterilmektedir [12].

Çelik ve Arslan (2018) tarafından Türkiye için yapılmış olan korelasyon analizi temelli çalışmada ise 2014-2016 yıllarına ait veriler kullanılmıştır. Çalışma kapsamında göç hem alınan hem de verilen olarak ele alınmıştır. Alınan göç miktarının artması genç işsizlik oranını da artırırken, Her iki göç boyutunun da işsizlikle güçlü ilişki içerisinde olduğu sonucuna ulaşılmıştır [7].

27 OECD ülkesi üzerine Köseoğlu ve Artan (2020) tarafından yapılan çalışmada göç olgusunun makroekonomik nedenlerinin belirlenmesi amaçlanmıştır. 2000-2016 dönemini kapsayan panel veri analizinde işsizlik oranının göç üzerinde negatif bir etkiye sahip olduğu bulunmuştur. Bununla birlikte meydana gelen %1'lik kişi başına gelir artışının ise göçü %1 artırdığı sonucuna ulaşılmıştır [13].

Sancar ve Akbaş (2020) tarafından yapılan panel veri çalışmasında 2008-2018 dönemine ait net göç hızı ve işsizlik oranı kullanılmıştır. Türkiye'de bulunan 26 adet Düzey 2 bölgesi için uygulanan analizde TR21, TR41 ve TR42 bölgelerinde meydana gelen net göç hızı artışı kısa dönemde işsizliği azaltırken, TRA1 ve TRA2, TR61 ve TR62 bölgelerinde ise göç arttıkça işsizlik de artmaktadır. Bununla birlikte Ege, İç Anadolu ve Karadeniz bölgelerine ait alt düzeylerde işsizlik ve göç ilişkisine rastlanmamıştır [14].

Modelde kullanılacak olan veriler Dünya Bankası ve Türkiye İstatistik Kurumu verilerinden derlenmiştir. 1988-2020 dönemini kapsayan veriler mülteci sayılarından ve işsizlik oranlarından oluşmaktadır. Modelde kullanılacak verilere ilişkin tanımlayıcı istatistikler aşağıdaki tabloda verilmiştir. Mülteci sayısı ile işsizlik arasında niceliksel olarak farklılık

olmasından kaynaklı olarak mülteci sayısına doğal logaritma işlemi uygulanmış ve Log_multeci olarak gösterilmiştir.

Tablo 1: Tanımlayıcı İstatistikler

Değişken	Gözlem	Mean	Maximum	Minimum	Std. Dev.
Log_multeci	33	10.42192	11.11888	7.781139	2.680899
issiz	33	6.745455	14.00000	3.300000	2.884126

Zaman serileri ile analiz yaparken durağanlaştırılmayan verilerle çalışılması sahte regresyona neden olabilmektedir. Sahte regresyonun önüne geçmek için verilerin durağanlaştırılması gerekmektedir [16]. Aşağıdaki tabloda durağanlaştırma için kullanılacak olan ADF testine ait çıktılar verilmiştir.

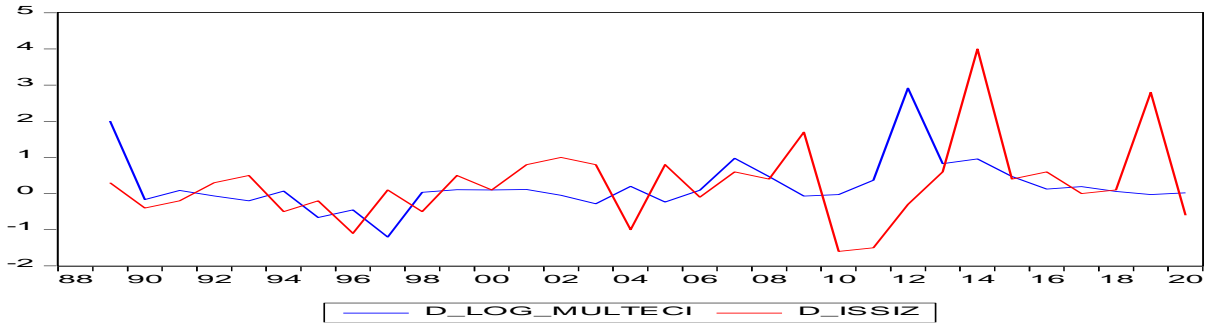
Tablo 2: Genişletilmiş Dickey- Fuller (ADF) Test Sonuçları

SEVİYE				BİRİNCİ FARK			
Değişken	Gecikme Uzunluğu	ADF test İstatistiği	%1 Kritik Değer	Değişken	Gecikme Uzunluğu	ADF Test İstatistiği	%1 Kritik Değer
issiz	0	0.142577	-3.653730	d_issiz	0	-5.17983*	-3.661661
Log_mülteci	1	-0.085228	-3.661661	d_log_mülteci	0	-4.572243*	-3.661661

*: Test istatistiğinin %1 önem düzeyinde anlamlılığını ifade etmektedir.

(Gecikme uzunlukları Schwarz bilgi kriterine göre otomatik olarak belirlenmiştir.)

Yukarıda verilen tabloda, modelde kullanılan değişkenlere ait durağanlık testlerine ait çıktılar verilmiştir. ADF test istatistiğinin, %1 kritik değerden küçük olması durumunda gerçekleşecek olan durağanlık [16], seviyede sağlanamamıştır. Modelde kullanılan değişkenlerin birinci farkları alınmıştır ve durağanlık sağlanmıştır. “d” sembolü ile gösterilen ve farkları alınmış olan serilerde, Genişletilmiş Dickey-Fuller test istatistik değeri %1 kritik değerden küçüktür. Bu durumda H1 kabul edilir. Yani, kullanılacak değişkenler birinci fark alınmış halleriyle durağandır. Durağan olan serilerin grafikleri aşağıdaki şekilde verilmiştir.

Şekil 1: Durağanlaştırılmış Serilere Ait Grafikler

Şekil 1’den anlaşılacağı üzere durağanlık her iki seri içinde birinci farkta sağlanmıştır. Durağanlığın sağlanması aynı zamanda Granger nedensellik analizi için ön koşulun da sağlandığı anlamına gelmektedir. Değişkenler arasında bir nedenselliğin varlığının araştırılması ve var olan nedenselliklerin yönü ile ilgili olarak birtakım sonuçlara ulaşmak için birçok ampirik çalışmada Granger yöntemi kullanılmaktadır. Bu test birtakım eşitlikleri sınavarak nedenselliği araştırmaktadır. Bu eşitlikler şunlardır; [10], [16].

$$X_t = \sum_{i=1}^m a_i X_{t-i} + \sum_{i=1}^m b_i Y_{t-1} + \varepsilon_{t1}$$

$$Y_t = \sum_{i=1}^m c_i X_{t-i} + \sum_{i=1}^m b_i Y_{t-1} + \varepsilon_{t2}$$

Granger nedensellik analizinin ikinci adımında gecikme uzunluğunun belirlenmesi gerekmektedir. Gecikme uzunluğuna duyarlı olan bu analizde, gecikme uzunluğu 6 olarak alınmıştır. Hangi gecikme uzunluğunun uygun olduğuna karar verilirken ise Akaike (AIC), Schwarz (SC) ve Hannan-Quinn (HQ) bilgi kriterlerinden faydalanılmıştır. Uygun gecikme uzunluğunun seçimine ait çıktılar aşağıdaki tabloda verilmiştir.

Tablo 2: Uygun Gecikme Uzunluğunun Belirlenmesi

Gecikme Uzunluğu	AIC	SC	HQ
0	5.466208	5.562984*	5.494076
1	5.473711	5.764041	5.557316
2	5.294180*	5.778063	5.433521*
3	5.433808	6.111244	5.628885
4	5.643095	6.514085	5.893909
5	5.680008	6.744551	5.986558
6	5.882044	7.140140	6.244330

*: Uygun gecikme uzunluğunu temsil etmektedir.

Uygun gecikme uzunluğu AIC ve HQ kriterlerine dayanarak 2 olarak belirlenmiştir. Gecikme uzunluğu 2 seçilerek kurulan var analizi sonucunda yapılan Granger testine ait çıktılar aşağıdaki tabloda verilmiştir.

Tablo 3: Granger Nedensellik Analizine Ait Çıktılar

Bağımlı Değişken	Bağımsız Değişken	Gecikme Uzunluğu	Ki-Kare	Prob. Değeri	Sonuç
d_issiz	d log mülteci	2	9.568406	0.0084	H₁ Kabul
d log mülteci	d_issiz	2	2.605556	0.2718	H₀ Reddedilemez

Bağımsız değişkenin mülteci sayısı olduğu denklemde olasılık değerinin (0.0084) 0.05'ten küçük olması sebebiyle H₁ kabul edilmiştir. Yani; durağanlaştırılmış mülteci sayısı ve işsizlik oranları arasındaki nedensellik ilişkisi tek yönlü olarak kabul edilmiştir. İlişkinin yönü mülteci sayısından işsizliğe doğrudur. Elde edilen sonuçlara göre mülteci sayısı, işsizlik oranlarının Granger nedenidir.

Elde edilen kısa dönemli ilişki sonuçlarının uzun dönemli olarak doğrulanması için eşbütünleşme analizi yapılacaktır. Aralarında nedensellik ilişkisi bulunan değişkenlerin uzun dönemli ilişkilerinin incelenmesi için ise Engle-Granger eşbütünleşme testi uygulanmıştır. İki aşamadan oluşan bu yöntemde; aynı seviyede durağanlaşmış serilerin seviye değerleri ile kurulan regresyon modelinden elde edilmiş olan kalıntıların durağanlığı incelenmektedir. Eğer bu kalıntılar seviye değerlerinde durağan iseler, uzun dönemde birlikte hareket ederler, yani seriler eşbütünleşiktir [17]. Aralarında Granger nedenselliği bulunmuş olan değişkenlere ait eş bütünleşme testi sonuçları Tablo 5'te gösterilmiştir.

Tablo 4: Engle-Granger Eşbütünleşme Testine Ait Çıktılar

SEVİYE					
Sabitli		Trendli		Sabitli ve Trendsiz	
t	P	t	P	t	P
-4.653444	0.0008*	-5.131106	0.0013*	-4.715146	0.0000*

*: %1 anlamlılık düzeyinde anlamlılığı ifade edilmektedir.

Tablo 5'te görüldüğü üzere Granger nedenselliği bulunan değişkenler arasında kurulan regresyon sonucunda elde edilen kalıntıların durağanlığı seviyede durağandır. Bu durağanlığın sağlanmış olması, değişkenlerin eşbütünleşik olduğunu, uzun dönemde birlikte hareket ettiklerini ve dolayısıyla da elde edilen kısa dönemli ilişkinin (bkz. Tablo 4) uzun dönemde geçerli olduğunu göstermektedir.

4. SONUÇ

İnsanlık tarihi kadar eskiye dayanan bir olgu olan göç, hem küreselleşme öncesi dönemde hem de günümüz dünyasında akademik yazınlarda yerini korumuştur. Özellikle insanlık için vazgeçilmez bir gündem maddesi haline gelmiş olan göç kavramı, beraberinde birçok sorunu da getirmektedir. Sadece sosyolojik olarak incelenmesi mümkün olmayan göç ve mültecilik hususu, beraberinde hukuki ve ekonomik olarak da birtakım yenilikleri ve değişimleri bulundurmaktadır. Bu değişim ve yeniliklerden şüphesiz ki en önemlisi bireylerin işgücü piyasasına entegrasyonudur.

İşgücüne entegrasyonu sağlanamayan gerek göçmenler gerekse de mülteciler için hayatta kalmanın zorlaşması, illegal döngülerin önünü açacaktır. Günümüzde, özellikle Türkiye'ye yaşanan göç akını düşünülürse, bu durum dışlanamayacak ya da göz ardı edilemeyecek kadar önemlidir. Temelde savaş, kıtlık ve daha yüksek refah arayışı gibi sebeplerle ülkelerini terk eden bu bireylerin hedef ülkelerde de benzer durumlara maruz kalması sonucunda, varlıklarını ve hayatlarını idame ettirmeleri güçleşecektir. Bu durum ise karşımıza kayıt dışı istihdamı çıkaracaktır. Hem sağlık ve diğer haklardan mahrum kalmanın yanında işverenlerin düşük ücret tekliflerin de mülteciler tarafından kabul görmesiyle işgücü piyasasının dinamikleri sarsılacaktır. Bu durum yerel halk gözünde göçmen ve mülteci bireyleri bir tehdit unsuru haline getirebilir. Özellikle kentli nüfusun gelir ve refah artışı için istekte bulunduğu, sendikalaşım hak arama mücadelesine girdiği bir ortamda, daha düşük ücretle çalışmaya razı olan milyonlarca insanın varlığı bu isteklerini sekteye uğratacaktır. Dolayısıyla da yerel halk işsiz kalma tehlikesiyle karşı karşıya kalmaktadır.

Ülkelerinden savaş, sosyal ve siyasal baskılar ya da etnik çatışmalar gibi sebeplerle kaçmış bireylerin toplumsal entegrasyonu da en az işgücü piyasasına uyum sağlamaları kadar önemlidir. Merkez ülkenin dilinin konuşulmaya devam edilmesi, eğitim hizmetlerinin yeterli olmayışı ve insani bir tutum olarak bu bireylerin kendi aralarında oluşturdukları grup ve organizasyonlarla birlikte hareket etmeleri de bir sorun olarak karşımıza çıkar. Tüm bu olumsuzlukların çözümünün temelinde her ne kadar ülkelerin barış ve refah içinde, eşit hak ve özgürlükler ile yönetilmesi bulursa da yaşanan güncel olaylar gösteriyor ki; özellikle savaş gibi tüm insanlığı temelden etkileyen, gelecek nesillerin dahi devamlılığını tehlikeye düşüren olay ve olgular, küresel dünya düzeninde bile hayatımızın bir parçası olmaya devam etmektedir. Dolayısıyla insanların göç ve mülteci konumuna gelmelerinin önüne geçmek ne kadar önemliyse bu insanların toplumlara entegrasyonu için çaba sarf etmek de o kadar önemlidir. Burada atılması gereken en önemli adım şüphesiz ki eğitim faaliyetleridir. Bireylerin bilgilendirilmesi, dil ve toplum uyumunu sağlanması, özellikle çocukların toplumda yer edinebilmesi daha refah bir toplumun temelini oluşturmaktadır. Bu açıdan bakıldığında göçmen ve mültecilerin toplum tarafından tehdit olarak algılanmasının arkasında sadece işsizlik baskısı

değil, kültür çatışması da yatmaktadır. Çünkü bireyler gittikleri yere sadece kendi mevcudiyetleriyle değil, aynı zamanda kültürleriyle göç etmektedir. Bu kültürün zamanla toplum içinde baskın hale gelmesi ise bir asimilasyon riskini beraberinde getirmektedir. Yapılan çalışmalarda ortaya çıkan vurucu sonuçlardan birisi olan insanların Suriyeli bir komşu ya da bir işveren istememesinin [22] sebepleri sosyolojik olarak incelenmelidir.

Yaşanan tüm bu göçmen ve mültecilerle ilgili olumsuzluklardan sadece bir boyutu ele alan bu çalışmada, göçmen ve mülteci bireylerin işgücü piyasası üzerine olumsuz bir etki bıraktığı hipotezi test edilmiştir. 1988-2020 dönemini kapsayan yıllık verilerle yapılan çalışmada mülteci sayıları ve işsizlik oranı değişkenleri kullanılarak VAR modeli kurulmuş ve devamında ise nedensellik ve eşbütünleşme analizi yapılmıştır. Elde edilen sonuçlara Granger nedensellik analizi sonuçlarına göre mülteci sayısı işsizlik oranlarının Granger nedenidir. Bu sonucunun uzun dönemli geçerliliğinin araştırıldığı Engle-Granger eşbütünleşme testinde ise elde edilen bu sonucun uzun dönemde de geçerli olduğu görülmüştür.

KAYNAKLAR

- [1] Aktaş, E. & Şahin, A. (2019). Harris-Todaro göç modeli: Türkiye Örneği. Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 28(1), 222-234.
- [2] Aslantürk, O. & Tunç, Y. E. (2018). Yabancıların Türkiye'de Kayıtdışı İstihdamı. Aksaray Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, 10(4), 13-20.
- [3] Ataman, B. C. (1998). İşsizlik Sorununa Yeni Yaklaşımlar. Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi, 53(01), 59-72.
- [4] Aygül, H. H. (2018). Mülteci Emeginin Türkiye İşgücü Piyasalarındaki Görünümü ve Etkileri. Süleyman Demirel Üniversitesi Vizyoner Dergisi, 9(20) , 68-82.
- [5] Ceylan, Y. (2012). Zorunlu Göç ve Suç İlişkisi (Muş ili örneği). Akademik Bakış Dergisi. Sayı: 32.
- [6] Cömertler, N. & Kar, M. (2007). Türkiye'de Suç Oranının Sosyo-Ekonomik Belirleyicileri: Yatay Kesit Analizi. Ankara Üniversitesi SBF Dergisi, 62(02), 37-57.
- [7] Çelik, R. & Arslan, İ. (2018). Göç ve İşsizlik Arasındaki İlişki: Ampirik Bir Uygulama. Journal of Social Policy Conferences , (74) , 65-75.
- [8] Ergün, S. & Atay Polat, M.(2022). Göç, Cinsiyet ve İşsizlik Arasındaki Nedensellik İlişkisi: Türkiye'de Gelişme Düzeyine Göre Bölgelerin Kıyaslanması. Göç Dergisi, 9(1), 107-126.
- [9] Fromentin, V. (2013). The Relationship Between Immigration and Unemployment: The Case of France. Economic Analysis and Policy. 43. 51-66.
- [10] Granger, C.W.J., 1969. Investigating Causal Relations by Econometric Models and Crossspectral Methods. Econometrica 37(3), 424-438.
- [11] Harris, J. R. & Todaro, M. P. (1970). Migration, Unemployment and Development: a Two-Sector Analysis. The American Economic Review, 60(1), 126-142.
- [12] Jean, S. & Jiménez, M. (2011). The Unemployment Impact of Immigration in OECD Countries. European Journal of Political Economy, 27(2), 241-256.
- [13] Köseoğlu, M. & Artan, G. (2020). Göç, İşsizlik ve Gelir Arasındaki İlişkilerin Analizi: OECD Ülkeleri Örneği. Uluslararası Ekonomi ve Yenilik Dergisi, 6(1), 61-81.
- [14] Sancar C. & Akbaş Y. E. (2020). Türkiye'de Düzey 2 Bölgeleri Ölçeğinde İç Göç ve İşsizlik İlişkisinin Ekonometrik Analizi. Gümüşhane Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Elektronik Dergisi, 11(1), 41-57.

- [15] Bayar, H. T. (2020). G ve İstihdam, Ed. Yüceer-Kardeř, T., Gök, A. ve Serpen, A. S. Nobel Akademik Yayıncılık, 2020, s. 239-254.
- [16] Gujarati, D. & Dawn Porter. Essentials of Econometrics. McGraw Hill, 2009.
- [17] Yıldırtan, D. . (2011). E-Views Uygulamalı Temel Ekonometri: Makro Ekonomik Verilerle. İstanbul: Türkmen Kitabevi.
- [18] www.unhcr.org: Eriřim Tarihi 12.04.2022.
- [19] https://www.tuik.gov.tr: Eriřim Tarihi: 10.04.2022.
- [20] www.worldbank.org: Eriřim Tarihi: 10.04.2022.
- [21] Türkiye G Raporu. (2013). T.C. İçişleri Bakanlığı Göç İdaresi Genel Müdürlüğü.
- [22] alışkan, S. (2019). Ev Sahibi Halkın Suriyeli Göçmenlere Yönelik Tutumu: İstanbul; Sultanbeyli-Kadıköy İlçeleri (Yüksek Lisans Tezi, Sosyal Bilimler Enstitüsü).